

ОСОБЛИВОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА ВТЯГНЕННЯ У ПРОСТИТУЦІЮ ЧИ СУТЕНЕРСТВО: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У всьому сучасному світі проституція розглядається як явище негативне, шкідливе, однак, юридична оцінка цього соціального явища в різних країнах неоднорідна. В деяких з них існує заборона проституції, підкріплена юридичною відповідальністю: адміністративною або кримінальною. В багатьох країнах кримінальна відповідальність встановлена за дії, які сприяють заняттю або втягненню в проституцію. Проституція як антисоціальне явище отримала широке розповсюдження і в нашій країні. Вона також характеризується високою злочинною активністю осіб, які її експлуатують і паразитують на ній. Немає сумнівів в тому, що проституція набула транснаціонального характеру, що посилює суспільну небезпеку цього явища. Вона тісно пов'язана з організованими формами злочинності, які, в свою чергу, експлуатуючи проституцію, отримують значні джерела злочинних доходів, котрі так чи інакше генерують розвиток різноманітних напрямків організованої злочинності. Значну пошереженість отримав факти втягнення в проституцію неповнолітніх та малолітніх.

За даними МВС України у 2010 р. зареєстровано 264 злочини, передбачених ст. 303 Кримінального кодексу (далі – КК) України, що приблизно на 2 % більше ніж у 2009 році. 259 го тобою така динаміка свідчить про недостатню ефективність заходів, які використовують як суспільство, так і законодавець щодо протидії вказаному явищу.

У галузі кримінального права теоретичну основу дослідження питань кримінально-правової відповідальності за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією склали роботи таких вчених, як М. Бажанова, І. Данишина, С. Денисова, О. Дулорова, М. Коржанського, Л. Кучанського, А. Лялдиної, В. Ломача, П. Матішевського, В. Навроцького, В. Стариша, В. Тація, М. Хавронока, С. Яценко та інших. Разом з тим відчувається значний дефіцит наукової літератури щодо дослідження питань кримінальної відповідальності за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією, оскільки наукові дослідження, у порівняльному аспекті, даної проблеми майже не проводилися.

Відповідальність за сутенерство більшості країн колишнього СРСР (ст. 303 КК України, ст. 171, 171-1 КК Білорусі, ст. 240 та 241 КК Російської Федерації (далі – РФ), ст. 208 та 220 КК Молдови, ст. 164 та 165 КК Латвії, ст. 307, 308 КК Литви, ст. 175 та 176 ПК Естонії, ст. 171, 253 та 254 КК Грузії, ст. 166, 261 та 262 КК Вірменії, ст. 171 та 243 КК Азербайджану, ст. 132, 270 та 271 КК Казахстану, ст. 166, 238 та 239 КК Таджикистану, ст. 139, 142 КК Туркменістану, ст. 157 та 260 КК Киргизії).

Лише КК Узбекистану не містить норму про втягнення в заняття проституцією або сутенерство. В ньому лише передбачена кримінально-правова норма тільки за утримання місць розпуску та звільноту (ст. 131 КК Узбекистану). Також лише за КК Туркменістану, передбачено кримінальна відповідальність за заняття проституцією (ст. 138).

У цьому дослідженні нас зацікавили особливості регламентації санкцій в нормах про відповідальність за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією за кримінальним законодавством країн колишнього СРСР.

Покарання, передбачені у відповідних санкціях кримінально-правових норм, мають певні відмінності. Аналіз санкцій відповідних кримінально-правових норм дозволяє виділити такі основні покрання: штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, обмеження волі, позбавлення волі, та додаткові покрання: обмеження волі, конфіскація майна.

Порівняння відповідних санкцій доцільно проводити в залежності, де вони передбачені: в кримінально-правових нормах про відповідальність за втягнення у проституцію чи за сутенерство. Розгляд санкцій, які передбачають відповідальність за втягнення у антигромадську діяльність (у тому числі й в проституцію) буде здійснено у контексті розгляду норм про відповідальність за втягнення у злочинну діяльність.

За ступенем суворості слід розмістити кримінально-правові норми про відповідальність за втягнення у проституцію у відповідності до зростання міри покрання: 1) найменш суворі (ч. 1 ст. 261 КК Вірменії, ч. 1 ст. 238 КК Таджикистану, ч. 1 ст. 139 КК Туркменістану, ч. 1 ст. 253 КК Грузії – максимальне покрання у виді позбавлення волі до 2 років, ч. 1 ст. 243 КК Азербайджану, ч. 1 ст. 171-1 КК Білорусі, ч. 1 ст. 260 КК Киргизії, ч. 1 ст. 240 КК РФ, ч. 1 ст. 308 КК Литви – максимальне покрання у виді позбавлення волі до 3 років); 2) відносно суворі (ч. 1 ст. 270 КК Казахстану, ч. 1 ст. 220 КК Молдови, ч. 1 ст. 304 КК України – максимальне покрання у виді позбавлення волі до 5 років); 3) найбільш суворі (ч. 2 ст. 164 КК Латвії – максимальне покрання у виді позбавлення волі до 6 років).

Діапазон видів та розмірів покрань мінімальної заробітної плати, або виправних робіт на строк не більше одного року, або арешту від одного до трьох місяців, або позбавлення волі на строк не більше двох років (ч. 1 ст. 261 КК Вірменії) до позбавлення волі на строк від двох до шести років або штрафу до ста двадцяти розмірів мінімальної заробітної плати, конфіскації майна, з або без конфіскації майна (ч. 2 ст. 164 КК Латвії).

питання висунення версій і здійснення планування, бо, на думку прихильників такого підходу, підтримання для висунення версій є інформація, яку отримують у процесі проведення певних слідчих дій [3, 16]. У цьому разі науковці рекомендують не структуру окремої методики як певної інформаційної моделі, а схему процесу розслідування у конкретній кримінальній справі, що не є тим самим.

По-третє, брак належного взаємозв'язку між наведеними елементами структури, що призводить до викладення інформації у відокремленому вигляді. Так, відомості щодо криміналістичної характеристики злочинів не завжди враховуються під час висвітлення питань організації і планування розслідування, передовсім при визначенні типових версій, якщо типові версії й зазначаються, то без посилення на відповідні дані, відображені в цій характеристиці.

По-четверте, переважання описової форми викладення змісту окремих криміналістичних методик. Вона є громздкою і не дає змоги слідчому, що не має відповідного професійного досвіду, в умовах дефіциту часу й екстремальної ситуації відтворити в пам'яті десятки сторінок шесті методик як оперативного посібника для дій.

По-п'яте, відсутність однаковості серед учасних-криміналістів стосовно визначення етапності процесу розслідування. Так, М. Яблоков пропонує виокремлювати початковий, наступний і заключний етапи. А. Волобуєв і Г. Жирний – лише початковий і наступний. Останні, аргументуючи свою позицію, зазначають, що процесуальні дії, пов'язані із завершенням провадження у справі, не спрямовані на розслідування злочинів, збирання й перевірку доказів.

Отже, суперечливість сучасних уявлень щодо окремих криміналістичних методик полягає в тому, що, з одного боку, за ними визнається статус системи, яка адекватно відбиває процес розслідування конкретної категорії злочинів, а з другого – спостерігається різний підхід до з'ясування структурних елементів окремих криміналістичних методик, форм викладення матеріалу.

Ось чому під час обґрунтування типових параметрів базової моделі криміналістичної методики слід виходити з філософського твердження, що всі функціональні системи (а методика якраз і можна віднести до них) мають принципово ту ж саму функціональну архітектуру, в якій результати є домінуючим чинником, котрий стабілізує організацію всієї системи [1, 76].

Серед найперспективніших напрямів удосконалення й модернізації криміналістичних методик – посилення пізнавальної функції криміналістичної характеристики окремих видів злочинів завдяки виявленню й використанню кореляційних зв'язків між її елементами й побудови на цій підставі типових версій стосовно особи злочинця, а також викладення методичних рекомендацій у формі відповідних програм розслідування чи алгоритмічних схем дій слідчого.

Ступінь сформованості криміналістичної методики, рівень її практичної реалізації залежить і від того, в якій формі викладено методичні рекомендації. Як уже зазначалося, криміналістичні методики поки що існують переважно в описовій формі. Водночас, на думку вчених і практиків, перспективнішим є впровадження певних програм розслідування й алгоритмічних схем дій слідчого в тих чи тих ситуаціях. Але сама побудова криміналістичних алгоритмів, як вищого рівня наукових розробок у цій галузі знань, у свою чергу, передбачає розв'язання низки проблем. При цьому слід пам'ятати, що криміналістична методика (за будь-якої форми її викладення) завжди матиме певну міру абстракції, бо неможливо постійно типувати всі ймовірні версії й ситуації розслідування. Саме через певну міру абстракції криміналістична методика не може претендувати на повну технологічність, яка стовідсотково забезпечувала б досягнення мети слідчої діяльності.

Отже, формування нових і вдосконалення наявних криміналістичних методик розслідування злочинів щодо порушення законодавства про захист рослин мають здійснюватися на підставі аналізу потреб судово-слідчої практики, міжнародного досвіду, прогностичного бачення ймовірних шляхів розвитку та структурних змін злочинних проявів, застосування ситуаційного підходу, новітніх інформаційних технологій, алгоритмічних схем тощо.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики: В 3-х т. – Т. 2. – М.: Юристъ, 1997. – 464 с.
2. Возгрин И. А. Введение в криминалистику: история, основы теории, библиография. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. – 475 с.
3. Капустина М. В. Розслідування кримінальних вантажів на залізничному транспорті: Моногр. – Х.: Право, 2008. – 192 с.
4. Шмонин А. В. Методика расследования преступлений: Учеб. пособ. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2006. – 464 с.
5. Шур Б. В. Тактика нейтралізації протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами. Моногр. – Х.: Гриф, 2005. – 176 с.

Кочисва Аліса Олександрівна
студентка Національного авіаційного університету

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ РОСЛИН

Однією з причин неефективної боротьби з деякими видами злочинів, зокрема, тими, що стосуються порушення законодавства про захист рослин, є недостатнє дослідження криміналістичного аспекту пошуково-пізнавальної діяльності, зокрема з встановлення осіб, які вчинили злочини. Не випадково слідчі одностайно зазначають, що наявні в їхньому розпорядженні методичні рекомендації мають істотні недоліки, не містять достатньої для практичної діяльності інформації. Усе це свідчить, що зазначена проблема є актуальною та потребує як теоретичних, так і прикладних криміналістичних досліджень.

Криміналістична характеристика злочинів постійно розвивається. Її вдосконалення й модернізація здійснюється передусім завдяки узагальненню й теоретичному поясненню накопиченого емпіричного матеріалу та пізнанню наукових фактів, що належать як до сфери вчинення злочинів, так і до їхнього розкриття, розслідування й заборотання.

Розробленню теоретичних засад формування криміналістичної характеристики й рекомендацій з розслідування окремих категорій злочинів присвячено праці таких провідних учених-криміналістів, як В. Бахін, Р. Белкін, В. Гавло, О. Колесніченко, В. Коловалова, В. Кузьмичов, М. Салтєвський, М. Селіванов, В. Тищенко, В. Шенітський, М. Яблоков та ін. Водночас реаліі спогодення ставлять перед науковцями низку проблем, що потребують першочергового розв'язання. Серед них насамперед такі:

- уніфікація сучасних поглядів на криміналістичну характеристику злочинів як наукову категорію, її мету, завдання, форму, структуру й зміст;
- модернізація наявних і розроблення нових методичних рекомендацій з розслідування тих чи інших категорій злочинів на підставі запровадження універсальної моделі їхнього розслідування, ситуативного підходу та широкого застосування таких наукових категорій, як криміналістична класифікація злочинів, їхня криміналістична характеристика, типові версії тощо;

- викладення відповідних методичних рекомендацій у найдоступнішій для сприйняття формі, зокрема й у вигляді певних програм розслідування та алгоритмічних схем дій слідчого, що реалізуються на базі сучасних комп'ютерних технологій.

Ця проблематика безсередньо стосується й криміналістичної характеристики злочинів щодо порушення законодавства про захист рослин.

Аби модернізувати наявні й розробити нові методи розслідування злочинів, потрібно визначитися з цілюю кола питань. Зокрема, формування універсальної базової моделі криміналістичної методики розслідування злочинів, здійснення класифікації наявних криміналістичних методик, підвищення пізнавальної функції криміналістичної характеристики окремих видів злочинів завдяки виявленню й використанню кореляційних зв'язків між її елементами й побудові на цій підставі типових версій стосовно особи злочинця. Крім того, викладення методичних рекомендацій у формі відповідних програм розслідування чи алгоритмічних схем дій слідчого.

На підтримку створення універсальної базової моделі криміналістичної методики розслідування злочинів, яка стала б єдиною, загальновигодною, несуперечливою й слугувала дослідникам орієнтиром для формування окремих криміналістичних методик різних рівнів, можна навести такі аргументи.

По-перше, наявність розбіжностей, що стосуються елементного складу структури окремої криміналістичної методики. Так і. Возгрін включас до цієї структури такі елементи:

- а) криміналістичну характеристику злочинів;
- б) типові слідчі ситуації й програми розслідування злочинів;
- в) тактику підготовки й провадження найхарактерніших слідчих дій та інших передбачених законом заходів;
- г) організацію попереджувальної діяльності слідчих під час розслідування певного виду злочинів [4, 294].

Доволі оригінальний підхід до розв'язання аналізованої проблеми пропонує А. Шмонін, який у структурі окремої криміналістичної методики виокремлює просторовий і часовий складники.

По-друге, наявність розбіжностей не лише в кількості структурних елементів окремої криміналістичної методики, а й у їхньому розташуванні. Згадані приклади свідчать, що у структурі спочатку розташовані відомості про типові ситуації версій і планування, а потім — особливості тактики провадження окремих слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Водночас у криміналістичній літературі є й протилежний підхід, коли насамперед пропонується розглядати особливості провадження окремих слідчих дій, а лише потім —

Теоретичні і практичні аспекти доказів будуть висвітлені в даній роботі за схемою: теорія доказів, як сукупність поглядів, тверджень, позицій, наукових концепцій, що стосуються доказів та інших явищ і закономірностей пов'язаних з ними, практика доказів, як сукупність нормативно — правових актів, що стосуються доказів, а також як практична діяльність суб'єктів доказування.

Загальновідомо, що предмет доказування обумовлює вибір оперативно-розшукових заходів та слідчих дій при розслідуванні конкретного злочину на певній стадії кримінального процесу [1, с. 73].

Разом з тим, розслідування злочинів може супроводжуватися оперативно-розшуковою діяльністю спеціально уповноважених на це органів. У ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. встановлено, що її завданням є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп, з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства. Оперативно-розшукова діяльність має самостійний державний характер і забезпечує результативність процесуальної діяльності. Її завдання полягає передусім, у тому, щоб забезпечити органи розслідування інформацією, сприяти більш ефективному проведеному процесуальних і особливо слідчих дій, спрямованих на формування доказів. Наголошується, що внаслідок свого характеру оперативно-розшукова діяльність забезпечує реалізацію функцій кримінального переслідування [2, с. 13].

Проблема використання матеріалів оперативно — розшукової діяльності для отримання доказів у кримінальному процесі не нова. Упродовж багатьох десятиліть вона є предметом дискусії науковців і практиків — фахівців у галузі теорії оперативно — розшукової діяльності (далі — ОРД) та кримінального судочинства. Існувала ця проблема ще до прийняття Судових Статутів 1864 р., а також і після, за часів радянської доби, після прийняття Закону України від 18 лютого 1992 р. «Про оперативно — розшукову діяльність» (далі Закон про ОРД) [3, с. 78].

Утім, зважаючи на те, що кримінальне переслідування є способом боротьби зі злочинними посяганнями за конкретними кримінальними справами ... [2, с. 15], принаймні по складу злочину передбаченого статтею 149 КК України — торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини, то матеріали оперативно-розшукової діяльності у даному випадку виступають як достатні дані для порушення кримінальної справи.

Н. І. Щегель наголошує, що внаслідок свого характеру оперативно-розшукова діяльність забезпечує реалізацію функцій кримінального переслідування [2, с. 11].

Відповідно джерело фактичних даних (доказової інформації) є джерела інформації, від яких може надходити (потенційні джерела) або надходить (реальні джерела) доказової інформації (фактичні дані).

Однак, проблема полягає, видимо, не в тому, як будуть оформлені хід та результати оперативно-розшукової діяльності за допомогою гласних і негласних методів, а в надійності використуваних розшукових методів, на відповідність їх допустимості.

Визначаючи достовірність результатів дослідження можна лише тоді, коли є реальна можливість повністю контролювати сам процес дослідження, крок за кроком перевіряти кожну з його стадій [4, с. 17].

Отже, в структурі кримінального процесу, торгівлі людьми особа потерпілого відтрас важливу роль як джерело фактичної інформації, що має організаційне і тактичне значення для виявлення та розкриття зазначеної категорії злочинів. Це пояснюється такими обставинами: а) певної вибіркової дії злочинця, що вказують на взаємозв'язок між особливостями його особи і особи потерпілого; б) наявність і характером відношень між потерпілим і злочинцем, які впливають на способи вчинення злочину.

Таким чином, на нашу думку доцільно внести зміни до чинного кримінально-процесуального законодавства України, надавши працівникам оперативно-розшукової діяльності повноважень слідчого, так як це пропонується в проекті КПК України.

У той же час оптимальним правовим забезпеченням координаційної діяльності лізнавачів може бути розробка та прийняття окремого закону України по проведенню оперативно-розшукових дій, а також розроблення методичних вказівок по проведенню тих чи інших розшукових дій.

Виходячи з вище наведеного, необхідно відзначити важливість матеріалів оперативно-розшукових дій, як джерела доказів у кримінальних справах по торгівлі людьми, які за визначених умов (належності, допустимості, достатності, достовірності) можуть стати законною підставою для порушення кримінальної справи, проте такі матеріали при сьогоденному механізмі їх отримання мають статус не завжди допустимої інформації. Отже, сьогоденні лісно існує реальна потреба у реформуванні оперативно-розшукової діяльності, на засадах розбудови правової, демократичної та соціальної держави.

Список використаних джерел:

1. Барабаш Т. М.; Данченко Т. В.; Цимбал П. В. Кримінальний процес України: Навчальний посібник — Ірпінє: Національна академія ДПС України, 2007 — 340 с.
2. Кримінальне переслідування: зміст та форма. Автореф дис... канд. юрид. наук. 12.00.09 [Електронний ресурс] / Н. І. Щегель; Київ: нац. ун-т внутр. справ. — К., 2007. — 18 с. — Режим доступу до журн.: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
3. Закон України «Про оперативно — розшукову діяльність»: Закон України від 18 лютого